

Aktuálne otázky vyhradenej zelene miest

Postupná degradácia zložiek prírodného prostredia sa najmarkantnejšie prejavuje v urbanizovanom prostredí. Zhoršená kvalita životného prostredia miest, výrobné, prevádzkovo-komunikačné, sociologické i kultúrno-estetické aspekty vyvolávajú u obyvateľstva zvýšený záujem o zeleň a potrebu jej ďalšieho budovania na požadovanej úrovni. Základným predpokladom existencie optimálnych sústav zelene v sídlach sú nielen sociálno-ekonomické podmienky, ale aj dostatočné množstvo vedeckých poznatkov o jej tvorbe a ochrane.

Rovnováha medzi životným prostredím a nárokmi človeka klesá s narastajúcim stupňom vývoja civilizácie. Najmarkantnejšie sa to prejavuje vo väčších mestách, pretože menšie mestské aglomerácie sú predsalen pod vplyvom okolitej krajiny. Dokazujú to aj výsledky prieskumu sídelnej zelene v Zlatých Moravciach - sídle obvodného významu so 14 tisíc obyvateľmi. Mesto leží na sútoku Žitavy a Zlatňanky v predhorí pohorí Tribeč a Pohronský Inovec. Kvalitu jeho životného prostredia určuje poloha v geomorfológii územia, urbanistická štruktúra zástavby, druh a

zastúpenie priemyslu, ako aj charakter jeho technológií, množstvo a spôsob likvidácie odpadov, množstvo a kvalita parkovej i ostatnej funkčnej zelene v intraviláne sídla a príľahlom okolí.

Jedným z významných faktorov priamo podmieňujúcich kvalitu životného prostredia je aj vyhradená zeleň, ktorá v Zlatých Moravciach tvorí až 60 % celkovej mestskej zelene. Jej vplyv na mikroklimu, hygienu a celkový vzhľad mesta je veľmi veľký. Zahrňujeme sem zeleň školských objektov, zdravotníckych zariadení, cintorínov a zelene pri individuálnej bytovej výstavbe (IBV).

Pri našom výskume sme z dostupných prameňov Mestského úradu Zlaté Moravce zistili, že v sídle (vrátane Chyzeroviec, avšak okrem spádových oblastí Žitavy a Prilepy) je plošné rozdelenie zelene podľa jednotlivých kategórií:

- plochy verejnej zelene (zeleň námestí, ulíc, občianskej vybavenosti, sídlisk)	85,0 ha
- zeleň mestských verejných parkov (tri parky)	25,0 ha
- zeleň mestských jasí a materských škôl	4,7 ha
- zeleň škôl (ZŠ, SŠ, SOU, VZ)	4,5 ha
- zeleň nemocníc a ďalších zdravotníckych zariadení	1,0 ha
- zeleň cintorínov	4,4 ha
- zeleň súkromných záhrad v zónach IBV	110,1 ha
Spolu	235,7 ha

Problematika vyhradenej zelene je rôznorodá, obmedzím sa len na najdôležitejšie závery. I keď je podiel zelene v celkovej plošno-priestorovej štruktúre jednotlivých objektov pomerne vysoký (50-70 %), z hľadiska gradácie funkčnej účinnosti zelene nie je tento stav uspokojivý, pretože vysoká zeleň tvorí len 17-20 %. Svedčí to o vysokom podiele trávnatých plôch, často aj nad únosnú mieru (zvlášť pri predškolských zariadeniach). Trávník je veľmi dôležitou a nenahraditeľnou súčasťou zelene. Je to prírodný koberec a jeho údržbe by sa mala venovať väčšia pozornosť vo všetkých sledovaných objektoch. Dendrologickú štruktúru tvoria rôzne sadovnícke kompozície, napr. živé ploty, líniová a kompaktná výsadba, solitéry, skalky (pri IBV), vertikálne ozeleňovanie (rôzne druhy popínavých rastlín), mobilná zeleň atď.

Celkové architektonické stvárnenie mesta sa rozvíja podľa kompozičných zákonitostí a zeleň nemôže tvoriť výnimku. Ba naopak, ako dôležitý, biologicko-stabilizačný faktor, mala by vychádzať z geografickej danosti územia, okolitej pôvodnej vegetácie a dotvárať koncepciu sídla.

Architektonická alebo biologická hodnota objektov vyhradenej zelene závisí v prevažnej miere od druhového zloženia, čiže skladby drevín. Výskum ukázal, že z celkového počtu drevín je až 85 % cudzokrajných a len 15 % domácich pôvodných drevín. V školských a nemocničných objektoch prevládajú listnaté (81 %) nad ihličnatými (13 %). Zvyšných 6 % tvoria vždyzelené kultivary. Z ihličnatých drevín sa najčastejšie vyskytujú rôzne tuje, smrek, borovice, cyprušteky, borievky a tisy. Z listnatých sú najpočetnejšie zastúpené brezy, lipy, javory, pagaštany, topole, jasene, ojedinele katalpy a gledície. Z kríkov dominuje vtáčí zob (živé ploty), ďalej sú to tavolníky, pajazmíny, slivky, skalníky,

borievky, hlohyně, bazy, ríbezle a ďalšie.

Zvlášť významnými celkami sadovnícky upravenej zelene sú cintoríny. Podiel vysokej zelene na celkovej plošno-priestorovej štruktúre objektu je výrazný iba v mestskom cintoríne (32 %). Z dendrologického hľadiska sú cintoríny akosi zbierkou ihličnatých a vždyzelených druhov drevín (až 92 %). Najpočetnejšie sú zastúpené tuje, smrek, cyprušteky, borievky, duglasky a tisy. Z listnatých drevín (tvoria 6 %) tu rastú pagaštany, brezy, sofovy, jasene a lipy. V tomto cintoríne sa nachádzajú aj jedince veľmi vzácného kultivaru, smútočné smrek (Picea abies (L.) Karst. cv. Inversa Flexuosa).

Najrozsiahlejšou zložkou vyhradenej zelene je zeleň pri rodinných domoch. Aj keď záhrada pri dome znamená pre každého užívateľa niečo iné, predsa len hospodárska funkcia záhrady (70 %) dosiaľ prevyšuje funkciu estetickú a obytnú (30 %). Kompozičná a priestorová štruktúra je odrazom formy jej založenia (podľa návrhu alebo vo väčši-

ne prípadoch svojvoľne). Z taxonomického hľadiska v obytných zónach IBV prevládajú rýdzo dekoratívne ihličnaté a vždyzelené kultivary. Majitelia ich uprednostňujú v snahe zachovať funkčný efekt okrasnej zelene aj v čase vegetačného pokoja. Z hľadiska priestorovej náročnosti využívajú zakrpatené formy smrekov, borovic, borievok, tují, poliehavé kultivary borievok, skalníkov atď. Rozšírené sú aj sempervirenty (20 %), ako napr. mahónia, skimmia, aucuba, slivka, bršlen a ďalšie, čo sa dá vysvetliť istým vplyvom blízkeho Arboréta Mlyňany.

Aj keď v rámci okrasných drevín až 74 % pripadá na kríky, nedostatok okrasných stromov kompenzujú ovocné stromy (46 %) - bežný sortiment jadrovín, kôstkovín a viniča hrozno-rodého.

Na základe komplexného ekologického hodnotenia vyhradenej zelene, ktoré sa dotýka nielen otázok estetiky, architektúry, ale hlavne zdravotného stavu a ostatných biologických vlastností

jednotlivých taxónov (vek, habitus, výška a šírka koruny, tvar listov, kvetstvo, farba plodov, stavba kôry atď.) dospeli sme k nasledovným záverom. Aby bola vyhradená zeleň sídelných útvarov plne funkčná, a vytvárala ekologicky zdravé a estetické životné prostredie, treba:

- Pri vypracúvaní projektov sadovníckych úprav vyhradenej zelene dbať na správny druhový výber drevín, na princípe potenciálnej prirodzenej vegetácie a ekologickej rajonizácie.

- Zvýšiť podiel vysokej zelene (stromy, kríky) priemerne na 45 % z celkovej plochy zelene, čím sa zabezpečí dosiahnutie optimálneho prostredia.

- Vo vyhradených objektoch (škôlach, nemocniciach, cintorínoch, športových areáloch, súkromných záhradách) vytvoriť takú sústavu zelene, ktorá bude eliminovať vonkajšie negatívne vplyvy, funkčne rozčleňovať vnútorné plochy objektov, esteticky ich dotvárať a ekologicky stabilizovať.

- Vo vyhradených objektoch uvažovať s normatívmi plôch zelene: školy 25-40 m² na žiaka, nemocnice 80-150 m² na lôžko, IBV 30-60 m² na obyvateľa, cintoríny 4-5 m² na obyvateľa.

- Plochy vyhradenej zelene včleniť do celkovej štruktúry zelene mesta (sídla) až do príľahlej krajiny v zmysle koncepcie tvorby stabilizovaných mestských ekosystémov na princípe biocentier a biokoridorov.

- Zabezpečiť všestrannú kontinuálnu starostlivosť o vyhradenú zeleň.

Valéria Kara

Literatúra

Kara, V. 1990 : Výskum štruktúry niektorých kategórií špeciálnej a vyhradenej zelene. Záverečná správa. Arboretum Mlyňany - ÚD SAV, 55 pp.

Supuka, J. 1987: Normatívy zelene a oceňovanie stromov v sídlach. Veda Bratislava, 179 pp.

Vreštiak, P. 1984 : Metódy intenzifikácie zelene v sídlach. In: Tvorba a ochrana zelene v urbanizovanej krajine. Zborník, Nitra, p. 347-355.

Príklad vhodného prepojenia jednotlivých pavilónov v školských objektoch použitím popínavých drevín a mobilnej zelene

Pohľad na jednu z hlavných prístupových ciest do mestského cintorína

Pôsobivé stvárnenie vchodu využitím celkového súboru rastlinných prvkov: drevín, trávnik, trvaliek, letničiek atď.

